प्रश्न. लोकप्रशासनाची व्याप्ती स्पष्ट करा.

1] लो.प्र. व्याप्तीविषयीचा व्यापक दृष्टीकोण

2] लो.प्र. व्याप्तीविषयीचा संकुचित दृष्टीकोण

— या दृष्टीकोनाचे परिक्षण

1] सर्वव्यापी किंवा पूर्णवादी दृष्टीकोण (Integral view)

2] व्यवस्थापकीय दृष्टीकोण (Managerial view)

— या दृष्टीकोनाचे परिक्षण.

1] पोस्डकार्ब दृष्टीकोण

— परिक्षण -

2] फिफनर यांच्या दृष्टीकोणानुसार

अ] लोकप्रशासनाचे सिद्धांत.

ब] लोकप्रशासनाचे कार्यक्षेत्र.

3] वॉर्वे वॉकर यांच्या दृष्टीकोणातून.

अ] प्रशासकीय सिद्धांत

ब] व्यावहारिक प्रशासन.

4] पर्सी मॅक्क्वीन यांच्या दृष्टीकोणातून

5] विलोबी यांच्या मते.

— मूल्यमापन व समारोप

प्रश्न लोकप्रशासनाचे स्वरूप स्पष्ट करा?

1] विस्तृत व्यापकता:

2] स्वतंत्र विकसनशील ज्ञानशाखा

3] शास्त्र, हस्तकला आणि व्यावहारिक शास्त्र.

4] समाजपरिवर्तनाचे एक साधन

5] व्यापक व सर्वोदयी स्वरूप.

6] सार्वजनिक हित हे ध्येय.

7] लोकप्रशासन : एक अभ्यासविषय.

8] लोकप्रशासन : एक व्यवसाय.

9] लोकप्रशासन ही एक प्रक्रिया आहे.

Scanned with OKEN Scanner

VIDYA
PAGE NO :
DATE : / /

प्रश्न. नवलोकप्रशासनाची वैशिष्ट्ये / घटक लिहा?

1) संबद्धता (Relevence)
2) मुल्य (values)
3) समता (Equility)
4) परिवर्तन (change)
— मूल्यमापन आणि समारोप.

खं - व्यवस्थापनाचे तत्वे -

नेतृत्व

अर्थ व व्याख्या

1) ब्रिटानिका विश्वकोष.
~~2) संक्लार हक्सन.~~
2) जार्ज टेरी.
3) मिलेट
4) बेटी.

नेतृत्वाच्या अर्थाच्या दोन पद्धती.

नकारात्मक पद्धती

1) नेतृत्व म्हणजे भय नाही.
2) आदेश देणे म्हणजे नेतृत्व नव्हे.
3) नेतृत्व म्हणजे लोकप्रियता नव्हे.
4) आनोवाकिकत्व म्हणजे नेता नाही.
5) नेतृत्व म्हणजे उच्च पदही नाही.

सकारात्मक पद्धतीने

1) नेत्यानवळ अनुयायी असणे आवश्यक
2) नेता हा सक्रिय असावा लागतो.
3) नेत्याचे चारित्र्य चांगले असावे लागते.
4) नेत्याजवळ एक सामान्य अस्तित्व असणे आवश्यक.

नेतृत्वासंबंधीचे दृष्टीकोन

।मिनो. Modern P.A.

[1] स्वभावात्मक दृष्टीकोण (Traitist Approach.)
[2] परिस्थितीविषयक दृष्टीकोण (Situational Approach.)
[3] मूलभूत घटकावर आधारित दृष्टीकोण.

नेतृत्वाची कार्य

[1] संघटनेचे ध्येय ठरवणे.
[2] उपयुक्त माध्यम किंवा मार्ग निवडणे.
[3] संघटनेवर नियंत्रण ठेवणे.
[4] समन्वय निर्माण करणे.
[5] कर्मचाऱ्यांना प्रेरणा देणे.
[6] संघटनेला आदेश देणे.
[7] पैशाची व्यवस्था करणे
[8] मनोधैर्य निर्माण करणे.

नेतृत्वासाठी आवश्यक गुण.

1) चेस्टर बर्नार्ड
2) जॉन मिलेट.
3) हेन्री
4) पॉल ॲपलबी.

पर्यवेक्षण   Supervision

अर्थ व व्याख्या :   Super + vision.

1) हेन्री फेयॉल.
2) हेन्री रिगिंग
3) मार्गारेट

पर्यवेक्षणाच्या पद्धती   मिलेट

[1] पूर्वपरवानगी
[2] सेवास्तर / सेवाप्रमाण
[3] कार्याचे अंदाजपत्रक
[4] कर्मचाऱ्यास मान्यता.
[5] कार्यसंबंधीचा अहवाल मागवणे.

[6] नियंत्रण आणि तपासणी.

पर्यवेक्षणासाठी आवश्यक गुण — प्रो. जिफनर

[1] कार्यासंबंधीचे ज्ञान असावे.
[2] इतरांना प्रोत्साहन व सहकार्य देण्याचा गुण
[3] आदेश देण्याची योग्यता असावी.
[4] कार्याची आवड असावी.
[5] साहस धैर्य व दूरदृष्टी असावी.
[6] वर्तन योग्य व नीतिमान असावे.
[7] व्यवस्थापकाला तांत्रिक ज्ञान असावे.
[8] तो उत्साही व बुद्धिमान असावा

अभिप्रेरणा

अर्थ व व्याख्या

[1]. के रोल, थॉटन.
[2] माइकेल ज्युशियस
[3] किली ओ.
[4] जार्ज टेरी

अभिप्रेरणेचे प्रकार

1) सकारात्मक अभिप्रेरणा
2) नकारात्मक अभिप्रेरणा
3) आर्थिक अभिप्रेरणा
4) गैरआर्थिक अभिप्रेरणा

अ) रोजगाराची सुरक्षितता
ब) बढतीची संधी.
क) कृतुत्वाची दखल घेणे.
ड) न्याय किंवा समानता.
इ) स्पर्धेची भावना.
ई) व्यवस्थापकाची योग्यता.
उ) जबाबदारी सोपवणे.
ऊ) कल्याणासंबंधी कार्य.
ए) कामगारांचा व्यवस्थापनात सहभाग.

VIDYA
PAGE NO:
DATE: / /

संसूचन

अर्थ व व्याख्या

1. लुईस ॲलन.
2. मिलेट
3. ऑर्डवे टीड.
4. कीथ डेव्हीस.

संसूचनाचे सिद्धांत

1) स्पष्टता.
2) पर्याप्तता
3) संयुक्तिपणा
4) योग्य वेळ.
5) प्रसार किंवा माध्यमे.
6) परस्पर सहकार्य.

संसूचनाचे साधने

1. प्रसिद्धिपत्रक
2. परिपत्रक
3. अहवाल
4. घोषणा
5. प्रकाशने
6. रेडीओ, सिनेमा, दूरदर्शन
7. तोंडी संदेश

संसूचनाचे प्रकार

1. अंतर्गत संदेशव्यवस्था
2. बाह्य संदेशव्यवस्था
3. ऊर्ध्वगामी संदेश
4. पार्श्वगामी संदेश

उत्तरदायित्व आणि नियंत्रण

प्रश्न. लोकप्रशासनावरिल नियंत्रणाची आवश्यकता सांगा

1) उत्तरदायित्व.
2) लोकप्रशासनाच्या कार्यक्षेत्रात वाढ.
3) सत्तेचा दुरुपयोग टाळण्यासाठी
4) कर्तव्यपालन किंवा सेवाभाव
5) शासकिय पैशाचा योग्य विनियोग.

लोकप्रशासनावरिल कायदेमंडळाचे नियंत्रण

नियंत्रणाचे प्रकार

1) अध्यक्षीय पद्धतीमधील कायदेमंडळाचे नियंत्रण
2) संसदीय पद्धतीमधील कायदेमंडळाचे नियंत्रण.

नियंत्रणाचे साधने

① राष्ट्रपतीचे अभिभाषण
② अर्थसंकल्पावरिल चर्चा. Budgetary discussion
- कपात प्रस्ताव. cut motions
  - I (a) धोरणात्मक कपात
  - II (b) काटकसरीसंबंधी कपात
  - III (c) प्रतिकात्मक कपात.
③ प्रश्नोत्तराचा तास. question Hour
④ कामरोको प्रस्ताव.
⑤ अविश्वासाचा प्रस्ताव.
⑥ विधेयकावर चर्चा.
⑦ संसदीय समित्याद्वारे by parliamentary committi

कायदेमंडळाच्या नियंत्रणाच्या मर्यादा

लोकप्रशासनावरील कार्यकारी मंडळाचे नियंत्रण

नियंत्रणाच्या पद्धती किंवा साधने

1) राजकिय (मंत्र्याद्वारे) नियंत्रण (Ex Executive controls
2) पदसोपानात्मक नियंत्रण (Hierarchal Controls)
3) आर्थिक नियंत्रण (Financial controls)

4) कर्मचारी नियंत्रण personnel controls.
5) सल्लागार संस्थांचे नियंत्रण con. of staff agencies.
6) व्यावसायिक नैतिक आणि वैयक्तिक स्वरूपाचे नियंत्रण.

न्यायमंडळाचे नियंत्रण

1) बंदी प्रत्यक्षीकरण आदेश.
2) परमादेश.
3) प्रतिषेध
4) अधिकार पृच्छा
5) उत्प्रेक्षण.

न्यायालयीन नियंत्रणाच्या मर्यादा

1) घटनात्मक आणि वैधानिक मर्यादा.
2) न्यायालय स्वतः अन्यायाचे परिमार्जन करत नाही.
3) न्यायप्रक्रियेतील विलंब.
4) न्यायप्रक्रिया खूप खर्चिक आहे.
5) न्यायप्रक्रियेच्या मर्यादा

प्रदत्त विधिनियम

अर्थ व व्याख्या

1) डोनोमोर -

प्रदत्त विधिनियमांच्या विकासाची कारणे

1) राज्याचे वाढते कार्यक्षेत्र.
2) कायद्याचे तांत्रिक स्वरूप.
3) आपत्कालीन अंदाज.
4) परिवर्तनशीलता.
5) आकार - स्वरूपाच्या दृष्टीने विधिनियम कोण ठरतात

PAGE NO :
DATE : / /

6) संकटकालीन परिस्थितीत.

प्रदत्त विधीनियमांचे मूल्यमापन

गुण

1. कायदेमंडळावरील कार्याचा भार कमी होतो
2. वेळ, श्रम, पैशाची बचत.
3. विशेषज्ञांचा उपयोग.
4. संबंधित व्यक्तीशी विचारविनिमय
5. विशिष्ट परिस्थितीला तोंड देण्यासाठी.
6. परिवर्तनशीलता.

दोष

1. मंत्रीमंडळाची हुकूमशाही निर्माण होते.
2. व्यक्ती स्वातंत्र्याला धोका निर्माण होतो.
3. सार्वजनिक हिताची उपेक्षा केली जाते.
4. विधीनियमात सतत बदल करणे धोक्याचे.
5. राजकियदृष्ट्या घातक.

प्रशासकिय कायदा

अर्थ व व्याख्या

वैशिष्ट्ये

प्रशासकिय कायद्याची उगमस्थाने

प्रशासकिय कायद्याचे महत्त्व

1) कल्याणकारी राज्याची निर्मिती.
2) सामाजिक कल्याणासाठी.
3) प्रशासकिय कारणांसाठी
4) तांत्रीक कारणांसाठी.

प्रशासकीय न्यायालये

अर्थ व व्याख्या

प्रशासकीय न्यायाधिकरणाच्या निर्मितीची कारणे

1) व्यक्तीहित आणि समाजहित यात समन्वय निर्माण करण्यासाठी.
2) तांत्रिक स्वरूपाच्या समस्या.
3) त्वरित निर्णयासाठी
4) सामान्य न्यायालयावरील कार्याचा भार कमी करण्यासाठी.

प्रशासकीय न्यायालयाचे मूल्यमापन

गुण

1) कमी वेळ, पैसा खर्चात न्याय.
2) लवचिक कार्यपद्धती.
3) अनौपचारिकता. G + D : S

दोष

1) नवाह ~~४~~ हे सामान्य न्यायाच्या कायद्याच्या विरोधी असतात.
2) सामान्य न्यायाच्या विरोधी
3) पक्षपात / भेदभाव केला जातो
4) सामान्य न्यायालयाच्या अधिकारावर आक्रमण.
5) लोकरूपतेचा अभाव.

उपाययोजना

संघटनेचे सिद्धांत

केंद्रीकरण आणि विकेंद्रीकरण

अर्थ आणि व्याख्या.

1) एल.डी. व्हाईट.
2) फिफनर
3) फेनस्टर.

— केंद्रीकरणाचे गुण.
— दोष
— विकेंद्रीकरणाचे गुण
— दोष.

VIDYA
PAGE NO :
DATE : / /

आधिकारप्रदान

अर्थ व व्याख्या

1) जे. डी. मुने.
2) ढेली
3) थिओ हैमन.

- आधिकारप्रदानाचे फायदे.
- मर्यादा.
- योग्य आधिकारप्रदानाचे उपाय.
- आधीकारप्रदानातिलीचे सिद्धांत.

लोकनीतिचा दृष्टिकोन

अर्थ व व्याख्या

1) डेशी.
2) डिमॉक व डिमॉक.
3) फ्रेडरिक
4) सर चार्ल्स कार्निंगहम.

लोकनीतिचे नमुने

1) संस्थात्मक प्रारूप. Institutional Model

2] अभिजनवादी नमुना (Elit model)
- वैशिष्ट्ये

3] Incrementalism Model.

4] समुह नमुना. Group Model.

5] विवेकाधिष्ठ नमुना Radicnalism Model

लोकनीति निर्धारणावर प्रभाव टाकणारे घटक

1] भौतिक आणि अभौतिक संस्कृती.
2] जागतिक वातावरणाचा प्रभाव.
3] स्वीकार केलेल्या तत्वप्रणाल्या.
4] राजकिय नेतृत्व आणि व्यक्तीमत्व.
5] राजकिय पक्ष आणि दबावगट
6] नोकरशाहीची भुमिका.
7] संविधान कायदे, प्रचलित धोरण प्रथा.
8] अंतर्गत नियमन आणि नियंत्रण.
9] न्यायालयीन व्यवस्था, निर्णय.

निर्णय प्रक्रियेचा दृष्टीकोण

अर्थ व व्याख्या

1] टेरी
2] रॉबर्ट टेनेब्राउन.
3] इर्विन ब्रास.

निर्णय घेण्याचे प्रकार

1] क्लोजड डिसीजन
2] ओपन डिसीजन.

निर्णय प्रक्रियेतील टप्पे

1] समस्येची जाणिव करून घेणे.

2) माहिती संकलित करणे.
3) समस्या सोडविण्याचे विविध मार्ग शोधणे.
4) पर्यायांचे मूल्यमापन करणे.
5) सुयोग्य मार्गाची निवड.
6) निर्णयाची अंमलबजावणी करणे.
7) निर्णयाचे ~~तपासणी~~ मूल्यमापन करणे
8) निर्णयात बदल करणे.

निर्णय प्रक्रियेतील ~~मूल्यमापन~~ अडचणे

1) निर्णय घेण्याची प्रक्रिया ही गुंतागुंतीची आहे.
2) दैनंदिन कार्याचा व्याप.
3) एक अधिकारी अनेक ~~एक~~ समस्यांचे निर्णय घेवु शकत नाही.
4) कोणता निर्णय योग्य आहे हे ठरविता न येणे.
5) पूर्वग्रहदूषित दृष्टीकोनामुळे योग्य निर्णय घेता येत नाही.
6) निर्णय घेण्यात लागणारा विलंब.
7) निर्णय घेण्यावर बाह्य दबाव.

निर्णय प्रक्रियेचे मूल्यमापन -

1) सर्व निर्णय हे कुहली वाढी नसतात.
2) निर्णय घेणारे आगिमन असतातच असे नाही.
3) निर्णय प्रक्रियेला शेवट नसतो.
4) निर्णय प्रक्रियेवरील दबाव.
5) राजकारण व्यापक आहे.